

«РУЧКАМИ» ЧИ «МИШКОЮ»? ДОСВІД ІЛЮСТРАТОРІВ, ВИПУСКНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ДРУКАРСТВА, ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТ.

«ручками» чи «мишкою»? Навіщо використовувати традиційні авторські ручні техніки, коли існує комп'ютер? Або, вже «ситі» комп'ютерною графікою, хочемо ілюстрацій, – зроблених «вручну». Своєрідна дилема, котра постає перед сучасним художником. Питання не кардинально принципове, але важливе з огляду на віковий ценз читача, сприйняття малюнку дитиною. Не можна бути різко категоричним, в одному чи другому випадку, адже, як засоби чи техніка – вони не найголовніші на етапі створення митцем ілюстрації.

Ручні авторські техніки – це малюнки виконані лише в одному екземплярі-оригіналі, з подальшим репродукуванням у тиражі видань, книги чи журналу. Олівець, туш, перо, акварель – це авторські графічні техніки, які найчастіше використовуються художниками в оформленні дитячих книг, протягом усього ХХ ст., а особливо – з останньої чверті ХХ ст.

Комп'ютерна графіка з'явилась теж достатньо давно. У 1960-х роках уже існували повноцінні програми роботи з графікою. В Україні у сфері ілюстрацій вона здобула поширення в останнє десятиріччя. Комп'ютерна графіка передбачає використання спеціально створених програм. Зокрема, такі як: Corel Draw, Illustrator, Corel Painter, Art Rage та ін. плюс використання графічного планшета. Характерною рисою комп'ютерної графіки, як техніки є те, що: малюнок повністю або частково виконаний засобами програмного забезпечення, зматеріалізований віддрукований в тиражі видання. Як техніка, може „імітувати” вище згадувану, а також, з вмінь та досвіду самого митця – може ним створюватись нова образно-пластична, відмінна від попередньої, форма ілюстрації.

Митці-графіки, вихованці львівського мистецького середовища і випускники Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова (з 1995 р. – Українська академія друкарства), кафедри Графіки та Дизайну друкованої продукції: Вікторія Ковальчук, Сергій Іванов, Івета Ключковська, Максим Паленко, – використовують дані графічні засоби на етапі створення ілюстрації.

Вікторія Ковальчук – художник-графік, ілюстратор, дизайнер та літератор. У 1972 – 1978 рр. навчалася в Львівському поліграфічному інституті ім. І. Федорова. Закінчивши поліграфічний інститут деякий час працювала завідувачем кабінету книги Кафедри оформлення і ілюстрування книги Українського поліграфічного інституту, зав. відділом художнього оформлення видавництва „Вища школа”, художником Державного видавництва „Каменярь”, старшим викладачем кафедри „образотворче мистецтво – графіка” Української академії дизайну. Але більшу частину життя – вільний художник, що працює на вітчизняні та зарубіжні видавництва.

Оформила близько 200 книжок різних жанрів, серед них понад 30 книг для дітей. Дипломант республіканських і всесоюзних конкурсів „Мистецтво книги”, міжнародних художніх виставок. Розробила оригінальне оформлення українського Букваря, який отримав Диплом І-го ступеня на Всеукраїнському конкурсі „Мистецтво книги” (2000) і був названий кращою книгою року [16]. Буквар витримав 9 перевидань загальним на-

кладом понад 200 000 примірників.

Плідно продовжує співпрацювати з багатьма українськими видавництвами – орієнтованими на якісне дитяче книговидання.

В підході оформлення дитячих книг В. Ковальчук здебільшого застосовує техніку: туш, перо та акварель. Так вона вірна традиціям авторських художніх технік та їх можливостям. Виробила свій неповторимий стиль, методику зображень.

Характерна особливість ілюстрацій мисткині: „казкова фантазмагорія”, ретельна продуманість в кожній лінії, „прискіпливість” до найдрібніших деталей зображуваного і найцікавіше, – це силует зображуваного в силуеті іншого малюнку. Мисткиня, наприклад, створює зображення дитячого обличчя, тваринки в малюнку котрої розгортається свій „казковий мікросвіт”. Своїми малюнками, – наче дорогоцінним „килимом”, – художниця „встеляє” білий аркуш паперу.

„Художню манеру Вікторії Ковальчук називають міфічний реалізмом. І хоч книжки, проілюстровані, цією художницею, читачі-покупці не хапають, як гарячі пиріжки, зате впізнають і люблять. В чім секрет? „Люблю знаходити в звичайних речах незвичайні змісти. Так народилися „Сни целофанових пакетиків”, один з них „Квіти для янголів”. Ми шукаємо щастя за морями-океанами, а воно поруч сидить і чекає на нашу увагу, тихе і сором’язливе, бо правдиве і щире”, – каже Вікторія Ковальчук”[15].

Сергій Іванов – заслужений художник-графік України, належить до молодшої когорти митців Львова, останньої чверті ХХ ст. Проілюстрував, художньо оформив твори для дітей сучасних українських авторів-класиків, усього більше шести дитячих книг, які було видано з львівського і київського видавництв „Каменяр” і „Веселка”.

Для себе митець, в оформленні дитячих книг, облюблював мішану авторську техніку: графічний рисунок – туш, перо та „легку” пастельну ілюмінацію малюнків – в акварелі. Сповнені великою фантазією художника: люди, звірі, природа – виразно зображають оповідання і казки.

У доробку художника ним проілюстровані вірші, скоромовки і загадки Леоніда Куліша-Зіньківа „Як горобчик рахував” [14]. Художньо-стилістично оформленні вірші Івана Гуцака „Молоденький випав сніг” [9]. Тут варто відмітити і застосовану художником техніку монотипії, а саме: відбиток лляного полотна, який наче рамка-паспарту ошатно опрацьовує ілюстровану палітурку, додає їй фактурності. Очевидно, натхнений

петриківським розписом С. Іванов „облямовує” ілюстрації до веснянок „Вийди, Вийди, Іванку” із серії: Перші книжечки дитячого садка [5]. В оформленні казки Ірини Калинець „Лелека і чорна хмара” Сергій Іванов активно проявив штриховий ансамбль. Художник досягнув своєрідного звучання, дзвінкості самих ілюстрацій завдяки організації штриха, де акварель, фактично, ілюмінує графіку – її доповнює [13]. Штриховий ансамбль, яким оперує митець, а це: паралельні, перехресні і хвилеподібні штрихи, – використовує також і в оздобі казки Ігоря Калинця „Про дівчинку і квіти” [12]. Особливо цікаві, оригінальними є штрихові малюнки, підсилені аквареллю. Вірші для дітей і про дітей Василя Василяшка „Чи Україні ти син?” теж в графічній оздобі митця [4]. Вирізняються ніжністю у моделюванні ликів дітей, дійових героїв твору і водночас продуманим конструктивним, наче

вітраж, фоном і рамками. Зокрема, на палітурці книги, по діагоналі, прочитуємо стилізовану „конструктивну-вітражну” композицію квітів, поверх якої у рамці ніжно виконані портрети сина і матері увінчаної червоною стрічкою над головою, в якій буйно розквітає сецесійний вінок квітів.

Творчість С. Іванова як ілюстратора є цікавою тим, що ним оформленні дитячі книги репрезентують різні пошуки графічного вираження. Митець віртуозно оперує штриховою графікою (туш, пензлик і перо), вміло комбінує її варіює з аквареллю, враховуючи і те, що видання вийшли великими тиражами, а для друку використаний офсетний папір №1 і №2 який не є достатнім для кольорового відтворення ілюстрацій. Самі малюнки сповнені великої теплоти і душевності в образах дійових персонажів, а для дитячої книги і самої дитини – це найголовніше.

Івета Ключковська, вищу мистецьку освіту теж здобула в стінах УПІ ім. Федорова (Українська академія друкарства). З 1985 р. – починає працювати в книжковій ілюстрації. Таким чином, вона співпрацює з багатьма видавництвами: „Каменяр” Львів, „Література артiстiке” Кишинів (Молдова): Кір Буличов „Дівчинка з майбутнього”, „Веселка” Київ: Г.К.Андерсен „Русалонька”, „Казки кота Воркота”. Працювала в техніках літографія і офорт, у 1995, 1996 рр. вдосконалювалась в цих техніках в майстернях Мазерель-центра в Бельгії. Виставлялась на більш-ніж 60-и міжнародних, республіканських, союзних виставках. Роботи знаходяться у багатьох колекціях світу.

Останніми роками повернулась до роботи в книжковій ілюстрації у видавництвах Львова: „Аверс”: Д. Свіфт „Мандри Гулівера”, Д. Дефо „Робінзон Крузо”, „Таємниці міста Лева”, Марія Чумарна „Озеро істини”.

„Світ”: Ігор Калинець „Деякі пісеньки”, підручники, В. Кучерявий „Сади і парки Львова”. „Свічадо”: „Різдвяна ніч”, „Святий вечір”, „Казки різдвяного ангела”, „Сніжнокрилі ангели”, Ф. Г. Бернет „Маленька принцеса”.

„Видавництво Старого Лева”: Юрій Брезан „Великі пригоди маленького котика” [3], Зірка Мензатюк „Таємниця козацької шаблі”, „Маленький дзвонар з Конотопу”, Олександр Гаврош „Неймовірні пригоди Івана Сили” [6], Йонас Авіжюс „Пригоди та походеньки Барда”, Валентин Бердт „Мій друг Юрко Циркуль та інші”. В Києві у видавництві „А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ” вийшов 2-гий том „100 казок” [22]. Теперішнє місце роботи: журнал „Ангелятко” художник-дизайнер.

Художниця використовує як традиційні авторські техніки: акварель, туш, перо так і комп’ютерну графіку. Не залежно від техніки, вона однаково показує якісний мистецький рівень малюнків. Характерна стилістична особливість ілюстрацій: художній реалізм – в малюнках до оповідань, та надзвичай казкові герої – дійові персонажі казок. Інший вихованець, випускник УАД (2001) – Максим Паленко, – „вірний” традиції, не цурається і „принад часу” – комп’ютера та його можливостей. Хоча в оздобі дитячих книг, в більшій мірі, використовує чорно-білу графіку: туш, перо та акварель.

Плідно співпрацює з провідними українськими видавництвами: київським „А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” Івана Малковича та львівським видавництвом „Старого Лева”. Оформив низку творів для дітей, як іноземних так і українських авторів-письменників.

Зокрема, проілюстрував: „Чудове чудовисько” Сашка Дерманського, „Втечу звірів” Галини Пагутяк, „Джури козака Швайки” і „Джури-характерники” Володимира Рутківського, українські переклади Джеремі Стронга [10], „Пригоди тричі славного розбійника Пинті” Олександра Гавроша тощо. Нещодавно у Львові вийшла друком ще одна книжка, яку ілюстрував Максим – „Вікінг у моєму ліжку” Джеремі Стронга [10].

„Художник Максим Паленко має щасливу руку. Вже вдруге книжку, яку він ілюстрував, визнали одним із найкращих видань року – і неабияка заслуга у цьому належить саме йому. Року 2009-го то були „Джури характерними” Володимира Рутківського. Як зауважив видавець Іван Малкович, Паленко ніби створює паралельну книжку в книжці. Справді, його ілюстрації – це книжка у книжці, яку прочитаєш з не меншою цікавістю, ніж сам текст. Стільки інформативності та метафорики в ілюстраціях для дітей годі й шукати.

Ілюстрації цього художника довго роздивляєшся, бо вже знаєш, що там не все так просто, і в них обов’язково знайдеш якусь хитру „штучку” – шаблі в купі снопів, смертельні стріли, що летять із перецвілої кульбабки, чи шашлички, нанизані на ву-са-шампури пірата.

Про книжку як американське TV-шоу, про видавців, які бояться друкувати оригінальних художників і сміливо друкують чортзна-що, про дипломи без освіти і освіту без дипломів, про зтягане, але водночас дуже конкретне поняття гармонії, про недитячі ілюстрації для дітей і про те, як козацька шабля може за сумісництвом бути Дніпром з усіма його притоками, розповів в інтерв’ю ZAXID.NET художник-ілюстратор Максим Паленко”[20].

Характерною стилістичною особливістю ілюстрацій М. Паленка, треба відмітити: велику фантазію, казковість зображуваного митцем, фантазмагорію з ретельним пропрацюванням деталей в рисунку, високу професійну культуру штрихового ансамблю. Штриховий ансамбль, а це: туш, перо, митець застосовує всередині книги, – в оформленні тексту оповідань і казок. Натомість, в оздобі обкладинки чи палітурки він використовує мішані техніки – включаючи комп’ютерну графіку. Малюнки „виразні” „з характером” дійових персонажів – художник виконує у неповторимій самобутній манері і стилістиці.

Підсумовуючи

Дилемне питання, що постає перш за все перед сучасним художником: – Як ілюструвати? А „ручками” чи „мишкою”? Навіщо використовувати традиційні авторські ручні техніки, коли існує комп’ютер? Та інші, їм подібні питання. Однозначних відповідей на ці „виклики” часу, питання – немає.

„Кузня” кадрів – Українська академія друкарства, кафедра Графіки та дизайну друкованої продукції – виховує плеяду художників-графіків „знавців” книги також і оформлювачів дитячої книги.

Досвід окремих ілюстраторів, випускників Української академії друкарства, останньої чверті ХХ ст. – спробував дослідити та коротко проаналізувати. Так я просте-

жив спільні риси між митцями, а це: високий професійний мистецький рівень зображеного, самобутній і неповторимий стиль та манеру виконання малюнків – де присутня фантастичність, велика казковість. Зауважив і те, що: техніка – ручна чи комп’ютерна, практично не впливає на загальне сприйняття, рівень виконання чи манеру, стилістику виконання ілюстрацій. Більш важливим, все ж залишається мистецький рівень, досвід самого митця, його „відчуття” та „смак” – в підході графічної оздоби книг для дітей.

Практично, тенденція сучасного ринку по випуску дитячої літератури молодшого шкільного віку зорієнтована на „яскраву” кольорову обкладинку, палітурку та чорно-білі графічні малюнки – всередині. Тут і оповідання, і казки. Повноколірна дитяча продукція, книга – є і наразі відносно дорога (витратні дорогі матеріали при низькому рівні тиражу – до 500 і не більше 3 000 пр.). На ринку така продукція представлена книгами для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. І хоча якість, в технічному і навіть в художньому плані, сучасних дитячих книг – вища „радянських”, про те, поступається в питанні – доступності і вартості книжки. На що теж, не менш важливий факт, слід звернути свою увагу – як державі (в першу чергу), видавцям так і загалом – громадськості.

Список використаних джерел:

1. Балущка Леся: Українська дитяча книжка: проблеми кількості та якості Майбутнє твориться в дитинстві // ПОСТУП. Документ МНТМЛ. – Режим доступу: <http://postup.brama.com/usual.php?what=64152>
2. Бондаренко Ірина. Сто одинадцята книга, перший Буквар ... // Діло № 4, 9 лютого 1998.
3. Березан Юрій. Великі пригоди маленького котика / Худ. Івета Ключковська. – Львів: Видавництво Старого Лева.
4. Василяшко Василь. Чи Україні ти син?: Вірші для дітей і про дітей / Худ. С. Іванов. – Київ: Веселка, 1994.
5. Вийди, Вийди, Іванку. Веснянки: Серія: Перші книжечки дитячого садка / Упор. М. Ткач та Н. Данилевська; Худ. С. Іванов. – Київ: Веселка, 1993.
6. Гаврош Олександр. Неймовірні пригоди Івана Сили, найдушої людини світу. Серія: Українська сила / Худ. Івета Ключковська, обкладинка Галина Гінайло, І. Ключковська. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2007.
7. Галушак Юлія. У Львові показали оригінали чорно-білих ілюстрацій дитячих казок: Івета Ключковська // Львівські новини ONLINE 18.02.2013 20:11
8. Гаян. Я. Чудо писанкового світу (слово про художника), Моновидання «Благослови мати» – Київ, Веселка, 2001.
9. Гушак Іван. Молоденький випав сніг: Вірші для дітей дошк. та мол. шк. віку / Худ. С. Іванов. – Львів: Каменярь, 1991.
10. Джеремі Стронг. Серія: Читання для регортання. Вікінг у моєму ліжку; Розшукється ракета на чотирьох лапах; Знайомтесь: фараон!; Кімнатні пірати; Гармидер у школі; Знамениті сіднички мого братика; Мій тато і зелений алігатор та інші історії / Худ. Максим Паленко. – Львів: Видавництво Старого Лева.
11. Іванов Сергій: Бути поганою людиною не вигідно // Високий Замок: 10 жовтня, 2009 року. – С. 11.
12. Калинець Ігор. Про дівчинку і квіти: Казки для дошк. та мол. шк. віку / Худ. С. Іванов. – Київ: Веселка, 1995.
13. Калинець Ірина. Лелека і чорна хмара: Казки для стар. дошк. та мол. шк. віку / Худ. С. Іванов. – Київ: Веселка, 1993.
14. Куліш-Зіньків Леонід. Як горобчик рахував: Вірші, скоромовки, загадки для

дітей дошк. та мол. шк. віку / Худ. С. Іванов. – Львів: Каменяр, 1990.

15. Кришталева Оксана. Міфічний реалізм Вікторії Ковальчук. Проекти / Культура. NET // ZAXID. NET 13-02-12 23:00.

http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?mifichniy_realizm_viktoriyi_kovalchuk&objectId=1247740

16. Луцик Д., Проць М., Савшак А. Буквар: Підручн. з навчання грамоти для 1 кл. середн. загальноосвітн. шк. / Худ. оформлення Вікторії Ковальчук. – Вид. 8-ме, зі змінами. – Львів: Світ, 2004. – 160 с.

17. Морозенко Марія. Іван Сірко великий характерник. Серія: Українська сила / Худ. Максим Паленко. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2010.

18. Носова Алла. Сучасна казка про дерева схожі на птахів // Молодь України, 22 липня 1987.

19. Огар Емілія. Культура сучасної дитячої книжки // Видавнича галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи: Науково-практ. зб. – Львів: Аз-Арт, 2002. – С. 138 – 147.

20. Паленко Максим: Ілюстрації – це такий собі альтернативний погляд. Публікації / Інтерв'ю // ZAXID.NET 15-03-10 23:46.

http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?maksim_palenko_ilyustratsiyi__tse_takiy_sobi__alternativniy_poglyad&objectId=1098349.

21. Тесленко Інна. Дитяча книга: деградує чи prorветься Україна? // ІА ЗІК. <http://zik.ua/ua/news/2013/05/11/406820>

22. 100 Казок. 1 і 2-й том / Ілюстр. В. Пальчик, К. Штанко, К. Лавро, В. Єрко, І. Коршунов, І. Ключковська. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008.

23. <http://poglyad.com/blog-21/post-897>

24. <http://palenko.livejournal.com/>

25. http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Ковальчук_Вікторія_Володимирівна&oldid=11968527

26. http://www.starlev.com.ua/index.php?page=1&cid=106&m=2&atist_id=3

27. http://www.starlev.com.ua/index.php?page=1&cid=109&m=2&atist_id=7

28. <http://www.starlev.com.ua/index.php?page=1&cid=46&m=2>